

EVIDENȚA ORGILOR DIN ROMANIA. UN PROIECT DE VIITOR.

Dr. Roșca Felician

Arta organistica din Romania, implicit arta constructiei de orgi ca instrumente muzicale a cunoscut o istorie bogata si deosebit de valoroasa in ceea ce priveste dezvoltarea culturii muzicale pe teritoriile romanesti inca din sec. XV – XVI. Cu toate ca pana acum in istoriografia muzicala romaneasca, dar mai ales in cea europeana, au existat anumite retineri cu privire la consistenta artei organistice din Romania, prezenta cercetare vine sa demonstreze o cronologie coerenta, in care valorile artei organistice de aici sunt perfect incadrabile in concertul european al muzicii clasice. In acest context prezenta cercetare urmareste dezvoltarea artei organistice din perspectiva constructiei de orgi, a clarificarilor teoretice privind acordajul registrelor orgii, cat si din perspectiva creatiei muzicale, a interpretarii si a premiselor aparitiei de centre muzicale in Transilvania, Crisana, Banat, Moldova. Aceasta perioada incadrata in barocul transilvan, are ca reprezentanti pe Valentinus Gref Backfark, Ioan Caianu, Gabriel Reilich, Daniel Croner. Activitatea acestora, desi putin cunoscuta pina in prezent, prezinta in ultima perioada un mare interes din partea unor muzicologi romani si chiar a unor muzicologi de prestigiu din Europa. Prin studiile lor, muzicologi precum: Octavian Lazar Cosma, Vasile Tomescu, Saviana Diamandi, Papp Agnes, Franz Metz, Felician Rosca etc. demonstreaza consistenta si valoarea artei organistice de pe teritoriul Romaniei, intre sec XI-XVIII. Pornind de la aceste studii, prezenta cercetare realizeaza o concordanta a datelor istorice de referinta pentru arta organistica, nu numai in contextul istoriografiei muzicale romanesti ci si in context european. O seama de lucrari de doctorat alcatuite de organisti precum Felician Rosca, Molnar Tunde, Csiki Csaba, Abrudan Maria etc. sub indrumarea D.lui prof. dr. Eduard Terenyi, au ca tematica cercetarea acestui vast domeniu. Cercetarile actuale ale organistilor Ursula Philippi si Enyedi Stefan pun in valoare arta organistica sub multiplele ei valente. In acelasi context merita remarcate lucrarile de doctorat si cercetarile din domeniu ale tinerilor organisti Turk Erich si Schlandt Steffan. Despre premisele scolii muzicale organistice din Romania putem vorbi odata cu aparitia unor factori care contribuie nu numai la afirmarea muzicii de orga, ci si la afirmarea scolii muzicale nationale. Unul din pionerii acestei scolii este Adalbert Caudella, care, asa cum remarca Gr. Poslusnicu in a sa Istorie a muziceii la Romani, vine in 1814 de la Viena si se stabileste la Cernauti unde este organist la biserica protestanta. Concomitent cu aceasta infiinteaza o fabrica de pian. Fiul acestuia, Francisc Serafim, care era si el compozitor, organist si cellist, isi creeaza o popularitate demna de aprecierile putinilor boieri, care se trudeau a introduce occidentalismul in cultura neamului nostru. Fiul lui Serafim, Eduard Caudella, va deveni unul din cei mai aprigi promotori ai spiritului scolii muzicale nationale romanesti (Poslusnicu, M. Gr. Istoria muzicii la romani, p. 341, Editura Cartea Romaneasca, Bucuresti, 1928).

Dupa anul 1800 exista o anumita continuitate a vietii muzicale organistice, in centrele muzicale din Transilvania si Banat, iar in orase precum Brasov, Sibiu, Cluj, Oradea, Timisoara, cat si alte orase mari sunt construite orgi noi, unele donate de catre personalitati, printre care si scriitorul Vasile Alecsandri, care cumpara o orga Cavaille-Coll, la Galati. Acestia impreuna cu comunitatile bisericesti evanghelice, reformate, romano catolice vor contribui la achizitionarea de orgi noi, implicit vor contribui la afirmarea muzicii de orga (Enyedi Pal, O orga Cavaille-Coll la Galati, scrisoare manuscris, Budapesta, 1980). Un rol important in construirea noilor orgii il au marile firme din Europa, ca Buchholz, Sauer, Riger, Angster, etc., care sunt platite din contributiile ale credinciosilor si a marilor admiratori ai muzicii din Romania. Alaturi de firme de constructii de orgi din strainatate activeaza firme locale, cum sunt firmele Kolonics, Dangel, Wengenstein, cu constructorii scolarizati la firme din

Franta si Germania. In mai toate orasele cu comunitati catolice, reformate si evanghelice se construiesc orgi conform noilor maniere, cu tracturi pneumatice sau electrice, cu dispozitii de registre tip orchestra, cu mecanisme de cuplare si expresie care permit interpretarea marilor opusuri romantice. De fapt aceste instrumente formidabile atrag mari personalitati din Europa (de ex. Franz Xaver Dressler), cu precadere din Germania, care se stabilesc in orase ca Brasov, Sibiu sau Cluj. Una din cele mai cunoscute firme este firma Wegenstein din Timisoara, care se poate lauda cu peste 200 de opusuri, din care unele au fost premiate la mari expozitii europene.

Prezenta tema de cercetare se doreste un corolar al cercetarilor privind arta organistica din spatiul cultural de pe teritoriul Romaniei. Prin **REPERTORIUL ORGILOR DIN ROMANIA** dorim sa restituim nu numai date istorice de arhiva ci si imagini ale frumoaselor orgi construite si pastrate printr-o nefericita activitate de restaurare din ultimii 50 de ani dar care in mod paradoxal a fost binevenita in pastrarea unor valori de patrimoniu care astazi nu mai exista in multe tari din Europa. Ne referim aici la orgile cu tractura pneumatica sau electropneumatica. Prin evidenta orgilor precum si prin alcatuirea unui album de referinta dorim sa restituim documentar una din valorile muzicii nationale si europene, ORGA.

Repertoriul orgilor din Romania are ca baza cercetari efectuate de catre muzicieni organisti precum si de catre constructori de orgi in ultimii 20 de ani. Tema de cercetare propusa doreste sa adune intr-un intreg aceste cercetari, sa le clasifice pe baza unor criterii prestabilite prin consens cu intreaga echipa de cercetare. Aceasta cercetare prin finalitatea ei pune in evidenta un domeniu de importanta majora privind incadrarea constructiei de orgi, indirect a muzicii romanesti in spatiul cultural european. Daca la nivelul multor tari precum Germania, Franta, Italia, Ungaria etc. exista o evidenta clara a constructiei de orgi din respectivele tari la noi inca o asemenea cercetare de ansamblu nu a fost realizata. Prin **REPERTORIUL ORGILOR DIN ROMANIA** echipa de cercetare restituie o valoare documentara de ansamblu prin conexiuni culturale, etnice, religioase si istorice.

In acest domniul de cercetare nu exista pana in prezent o echipa interdisciplinara de cercetare. Prezenta echipa efectueaza o activitate de pionierat in domeniu pe baza cercetarilor individuale a multor generatii de organisti. Daca la inceputul secolului XX au existat doar doua pesonalitati marcante interesate de acest domeniu: Victor Bickerich si Franz Xaver Dressler, pe parcursul anilor constructia de orgi si in general arta organistica au devenit un domeniu predilect si interesant de cercetare.

Pe plan national cercetarea in domeniul artei organistice se gaseste la nivelul unei acumulari considerabile de date ca rezultat al muncii pentru lucrarile de doctorat ale muzicienilor Walter Kindl, Felician Rosca, Franz Metz, Tunde Molnar, Maria Abrudan, Erich Turk, Csiki Csaba etc. De asemenea o serie de organisti sunt in faza de cercetare si elaborare a lucrarilor de doctorat: Ursula Philippi, Steffen Schlandt, Stefan Enyedi etc. Pe parcursul anilor precedenti au fost elaborate urmatoarele carti: David Istvan: MueMLEK orgonak Erdelyben (Orgi, monumente istorice din Transilvania) Editura Polis Balasi, Cluj Napoca, Budapesta, 1966; Binder Hermann: Orgeln in Siebenburgen (Orga in Ardeal –Irineu Buga) GMV. D-55481 Kludenbach 2000; Felician Rosca: Arta si pedagogia organistica din Romania in context european, ISBN 073-585-205-5, Editura Mirton, Timisoara, 2000; Franz Metz: Te Deum Laudamus, Editura ADZ, Bucuresti, 1995.

Pe plan international majoritatea tarilor europene au asociatii si echipe de cercetare in domeniul artei organistice. Exista evidente computerizate pentru majoritatea orgilor din Europa. Dintre muzicienii care activeaza in tari ca Germania, Ungaria, Franta care au publicat referinte cu privire la orgile din Romania amintim pe Uve Papp, Franz Metz, Horst Gehann, David Istvan etc.

Echipa de cercetare este alcatuita din personalitati in domeniu (Academician Terenyi Eduard, Academician Porumb Marius) care prin experienta lor vor da calitate si coeziune echipei. De

asemenea o seama de cadre universitare profesori, conferentieri si lectori (Prof. dr. Felician Rosca, Lect. dr. Molnar Tunde) cu doctorate in domeniu efectueaza munca de cercetare in care sunt incadrati o serie de tineri organisti cu doctorate deja sustinute (Lect. dr. Erich Turk) sau doctoranzi (Enyedi Stefan, Schlandt Steffan, Ursula Philippi). Prin activitatea inginerului Hermann Binder, personalitate recunoscuta la nivel international in domeniul constructiei si restaurarii efective a multor orgi din Romania, se creeaza un model de activitate interdisciplinara in care tinerii muzicieni din prezenta echipa vor fi pregatiti pentru viitor ca experti in constructia si restaurarea de orgi. Un rol important in perioada de restaurare a orgii Hesse din cetatea Calnic il are constructorul de orgi Papp Zoltan din Odorheiu Secuiesc. Prin activitatea sa Papp Zoltan pune la dispozitie date concrete privind orgile din tinuturile secuiesti.

In prezenta echipa proportia de tineri cercetatori ne dau garantia constituirii unui puternic nucleu care sa faca lumina in domeniul constructiei si artei organistice. Afiliata Facultatilor de Muzica echipa de cercetare creaza in prezent dar si pentru viitor un nucleu profesionist de cercetatori in domeniu artei organistice. Tinerii Stefan Schlandt, Erich Turk, Remus Henning, Rafaela Carabenciov, Ciprian Firea, impreuna cu constructorul de orgi Zoltan Papp poarta nu numai responsabilitatea prezenta ci si pe cea viitoare.

Pentru activitatea de stabilire a principiilor de clasificare ne bazam pe aportul muzeografului Enyedi Stefan care are o experienta buna in domeniu prin publicarea lucrarii Orgi istorice din Judetul Satu-Mare, Editura Muzeului Satmarean, Satu-Mare, 2004, ISBN 973-99716-0-1, cit si pe experienta dobandita de Firea Ciprian in efectuarea unor evidente ale valorilor de patrimoniu la Institutul de Arheologie si Istoria Artei – Academia Romana din Cluj Napoca, institutie care prezinta girul calitatii acestei echipe. Partea de contabilitate este asigurata de tinara contabilă Angela Vuia de la Universitatea de Vest din Timisoara, iar traducerea in limba engleza este asigurata de Ciprian Stefanescu de la aceeasi institutie.

Pe parcursul celor 3 ani activitatea se desfasoara intr-un ritm ascendent in care activitatea de cercetare cu valoarea cea mai consistenta este pravazuta in anul II de activitate. Chiar daca cercetarile de teren sunt anevoioase si dificile ca logistica prin cercetarile si proiectele de Teze de doctorat finalizate sau in derulare avem certitudinea realizarii unei cercetari profesionale academice. Clarificarea datelor de cercetare, a metodologiei precum si clarificarea, concordanta si sistematizarea datelor deja existente ne dau certitudinea unei bune activitati. Anul III reprezinta incununarea eforturilor de cercetare. In acest an se vor finaliza cercetarile, se vor re-analiza concordantele, listele cu constructorii de orgi, listele cu orgile de patrimoniu, listele cu orgile care trebuie sa fie urgent restaurate. Momentul culminant este gindit in jurul congresului care marcheaza sfirsitul perioadei de cercetare, finalizat cu editarea albumului Repertoriul orgilor din Romania, a CD-ului cu baza de date cu imaginile si sonoritatile orgilor din Romania. Momentul final corespunde cu prezentarea datelor prezentei cercetari in forma unei pagini de internet, CD-ul cu baza de date imagini si sonoritati, albumul intitulat Repertoriul orgilor din Romania, catre: CNCSIS, Universitatea de Vest din Timisoara, Academia de Muzica Gheorghe Dima din Cluj Napoca, Universitatea de Muzica din Bucuresti, Institutul de Arheologie si Istoria Artei – Academia Romana din Cluj Napoca, Ministerul Educatiei si Cercetarii, Ministerului Culturii, Academiei Romane.

Stadiului actual al cunoasterii in aria aferentă cercetării.

Reviste

- Rosca Felician, Cronica academica la lucrarea: Molnar Tunde - Orga in Transilvania sec XX –lea, RevArt, nr.2, Timisoara, 2004, ISSN 1481-1169
- Rosca Felician, Cronica academica la lucrarea: Cristian Mihaescu – Echivalente timbral-informaticale ale instrumentelor orchestrei simfonice, RevArt, nr.3, Timisoara, 2004, ISSN 1481-1169

Volume de conferinte internationale :

- Rosca Felician, Viata muzicala din Oradea in documente muzicale, in Anuarul Academiei Romano Americane de Stiinte si Arte (ARA), 2002.
- Rosca Felician, Documente zur Khirchenmusic in Grosswardeiner Staatsarchiv, in Studii de Imnologie, Timisoara, 2002, ISBN 973-585-669-7, si pe pagina web www.old.hymnology.ro.
- Rosca Felician, George Enescu si premisele activitatii organistice interbelice, Studii de Imnologie, Editura Universitatii de Vest, ISBN 973-8433-56-4, Timisoara, 2004.
- Rosca Felician, Documente zur Khirchenmusic in Grosswardeiner Staatsarchiv, in Studii de Imnologie, Timisoara, 2002, ISBN 973-585-669-7, si pe pagina web www.old.hymnology.ro
- Rosca Felician, Die actuele Gemeindegessang im rumanische Kulturraum–eine Einfurung in Anuarul Congresului International de Imnologie de la Lublijana, 2001, publicat in I.A.H. Bulletin, nr. 28, ISSN 0925-5451, Groningen 2002 si pe pagina web www.old.hymnology.ro
- Rosca Felician, Coralul protestant. Un model de analiză istorica. Partita O Gott, du frommer Gott de Johann Sebastian Bach, prezentata la Congresul International de Imnologie, Timisoara, 2002, publicat in Studii de Imnologie, Editura Mirton, ISBN Timisoara 2002, pe pagina web www.old.hymnology.ro

Carti:

- Terenyi Eduard, Organ Music, Editura Grafycolor, Cluj-Napoca, 2005, ISBN 973-87312-1-6.
  - Binder Hermann: Orgeln in Siebenburgen (Orga in Ardeal –Irineu Buga) GMV. D-55481 Kludenbach 2000.
  - Rosca Felician, Arta si pedagogia organistica din Romania, in context european, Editura Mirton, Timisoara, 2000, ISBN 973-585-205-5.
  - Rosca Felician, Metodica interpretarii. Modele de analiza in arta organistica. Editura Signata, Timisoara, 2001, ISBN 973-551-026-X.
  - Rosca Felician, Coralul protestant. Johann Sebastian Bach, partitele de coral pentru orga. Editura Mirton, Timisoara, 2002, ISBN 973-585-745-6.
  - Rosca Felician, Curs si repertoriu organistic. De la inceputuri la Johann Sebastian Bach. Editura Mirton, Timisoara, 2002, ISBN 973-585-847-9.
  - Enyedi Stefan, Orgile istorice din judetul Satu-Mare, Editura Muzeului Satmarean, Satu-Mare, 2004, ISBN 973-99716-0-1.
  - Molnar Tunde, Orga in Transilvania. Constructori de orgi si instrumente noi create in sec. al XX-lea, Editura Grafycolor, Cluj–Napoca, 2005, ISBN 973-87312-2-4.
  - Molnar Tunde, Muzica pentru orga in sec. al XX-lea in Romania. Compozitii noi, analize stilistice si interpretative, Editura Grafycolor, Cluj-Napoca, 2005, ISBN 973-87312-3-2.
- CD-uri
- Ursula Philippi, Compozitii de psalmi din Transilvania, impreuna cu solisti, instrumentisti si corul Bach din Sibiu. Editia Strube-Munchen, 2002
  - Ursula Philippi, Rudolf Lassel, Matthaepassion pentru cor, solisti si orga. Editia Strube-Munchen
  - Molnar Tunde, Medalion Terenyi Eduard, inregistrare din concert, Timorgelfest, 2005.
  - Erich Turk la orga Bisericii Sf. Margareta din Medias lucrari de Bach, Buxtehude, Bruhns, Turk, Toduta
  - Erich Turk, 3 CD-uri cu Ansamblul Baroc Transilvania, muzica autohtona si din barocul european: Telemann, Sammartini, J.B. de Boismortier, Vivaldi, Williams, Purcell, etc. anonimi autohtoni din sec. 17-19, Turk

Proiectul Repertoriu orgilor din Romania este o abordare de sinteza unica in domeniul cercetarilor muzicologie cu prioritate pentru tematica : Conexiuni intre arta muzicala contemporana romaneasca si cea universala.

Repertoriul orgilor din Romania are ca scop realizarea unei evidente posibil exhaustive, prin realizarea bazei de date informatizata, prin realizarea unui album cu imagini si caseta tehnica ale orgilor de patrimoniu + CD cu baza de date sonore a orgilor de patrimoniu. Albumul este intitulat Repertoriul orgilor din Romania.

Pentru viitor dorim sa punem bazele unui centru de evidenta informatizata pentru domeniul artei organistice la Universitatea de Vest din Timisoara bazat pe cele mai noi sisteme de cercetare organologica din centre de cercetare muzicologica de la Bucuresti, Cluj Napoca, Brasov. Tg. Mures, Sibiu etc.

Originalitatea cercetarii consta in modul unic de realizare a evidentei orgilor, prin elaborarea unei metodologii standard de realizare a casetei tehnice. Datele cuprinse in aceasta caseta ofera cercetatorilor cele mai importante repere nu numai cu privire la constructia orgii analizate ci si date privind activitatea muzicala intreprinsa pe acea orga, activitatea unor organisti de seama care au activat pe acea orga, compozitii muzicale dedicate unui anumit instrument, aspecte legate de desingnul si arhitectura locului unde este amplasata orga, documentatia sonora a registrelor orgii, sistemul de tractura, tipul lazii de vint, tipul actionarii registrelor

Elementele principale propuse pentru editarea casetei sunt bazate pe metode deja existente ca analiza istorica din alte domenii deja experimentate la Institutul de Arheologie si Istoria Artei din Cluj Napoca. Elementele de baza ale prezentei cercetari sunt: cercetarea de arhiva, concordanta datelor, cercetarea documentara privind stadiile de constructie, reparatia, renovarea, restaurarea etc. orgilor de patrimoniu.

Echipa de cercetare.

Prof. Dr. Roșca felician. Director de proiect
Acad, Prof. dr. Terenyi Eduard Acad. Profesor
Acad.Prof. dr. Porumb Marius Acad. Profesor
Prof. dr. Kindl Walter
Conf.dr. Philippi Ursula
Lect.dr. Bogozi Molnar Tunde
Lect.dr. Turk Erich
Asist.asoc.drd. Schlandt Steffan
Lect.dr.Carabenciov Rafaela
Referent drd.Enyedi Stefan
Masterand Henning Remus
Referent drd. Firea Ciprian
Ing. Binder Hermann, constructor de orgi
Papp Zoltan, constructor de orgi
Vuia Angelica Maricica, contabila
Drd. Stefanescu Ciprian, traducător

Lect.dr. Bodo Maria